

Adam Wrzosek

Kartka z historii Dębków

Acta Medicorum Polonorum 5/2, 91-96

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kartka z historii Dębków¹

A note from the history of the village of Dębki

Adam Wrzosek

Streszczenie: Odkrywcą walorów przyrodniczych Dębków, nadmorskiej wioski rybackiej położonej przy ujściu rzeki Piaśnica, dziś w gminie Krokowa, był prof. Adam Wrzosek (1875-1965), organizator i pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego, uważany za współtwórcę systemu szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej, lekarz, filozof i historyk medycyny, antropolog i patolog. Przytoczone poniżej zapiski, jego autorstwa, utrwalały obraz dawnych Dębków i wydarzenia, które zapoczątkowały przekształcanie kaszubskiej wioski w modne letnisko. Ukazują głęboką religijność Adama Wrzoska. Są ciekawe dla badaczy dziejów Ziemi Kaszubskiej, a z uwagi na osobę ich autora także dla historyków szkolnictwa wyższego. Z zapiskami Adama Wrzoska korespondują, przytoczone poniżej, wypisy z kroniki księży Zmartwychwstańców.

Abstract: Prof. Adam Wrzosek (1875-1965) discovered Dębki, a beautiful seaside village inhabited by fishermen and situated at the mouth of a river Piaśnica, now the community Krokowa, Poland. He was the organizer and first dean of the Faculty of Medicine of the University in Poznań, doctor, philosopher and historian of medicine, anthropologist and pathologist. His note presents how a fishermen' village was changed into a holiday resort and how deeply religious was Adam Wrzosek. This text may be interesting for historians of the region of Kashubia and Polish higher education system. Excerpts from a chronicle of the Congregation of Resurrection provide some additional information.

Słowa kluczowe: Dębki, Adam Wrzosek, Kaszuby

Keywords: Dębki, Adam Wrzosek, Kashubia

Na Dębki jako uroczą miejscowość, posiadającą piękną plażę, zwrócił uwagę, zdaje się, pierwszy prof. Jurasz – Senior² w 1922 r. W tym roku bodaj, pierwszymi letnikami w Dębkach byli państwo Iwaszkiewiczowie, którzy mieszkali w domu Jana Greny, od którego nabyli działkę. W następnym roku wybudowali na niej drewniany domek. Drugą działkę od Jana Greny nabył prof. Jurasz dla swojej córki p. Hinzowej. I na tej działce, w kilka lat później, został wybudowany domek drewniany. W 1922 r. nadto, państwo Bronisław i Karolina Niklewscy³ nabyli od Fleminga dom pod strzechą

¹ Opracowanie tekstu: Anita Magowska.

² Antoni Stanisław Jurasz (1847-1923), profesor chorób uszu, nosa i gardła w Heidelbergu, potem we Lwowie. W 1921 r. na zaproszenie Adama Wrzoska przybył do Poznania, gdzie zorganizował pierwsze w tym mieście ambulatorium laryngologiczne w Szpitalu Miejskim.

³ Bronisław Niklewski (1879-1961), profesor fizjologii roślin, który na zaproszenie Adama Wrzoska zamieszkał w Poznaniu, by organizować Wydział Rolny Uniwersytetu Poznańskiego.

Ryc. 1. Drewniany kościół w Dębkach – 2013 r.

i kilka morgów uprawnej ziemi, a moja żona i ja nabyliśmy od Jana Greny całe jego gospodarstwo. Tak więc w 1922 roku zaczęła się „parcelacja” Dębków.

Przed parcelacją było w Dębkach, ciągnących się wzdłuż wybrzeża morskiego przeszło dwa kilometry, 11 gospodarstw: 3 niemieckie (Rungego, Zimdarsa, Katschke’go) i 8 polskich kaszubskich (Jana Kura, Józefa Dominika, Kolpa, Augusta Kura, Dettlaffki, Augusta Greny, Fleminga i Jana Greny). Prócz tego, nauczyciel w Dębkach Schiller, Niemiec, posiadał wzdłuż wybrzeża 40 morgów nieużytku i mały, murowany domek, w którym jednak nie mieszkał, a zajmował dwupokojowe mieszkanie w domu Jana Greny, w którym znajdowała się także izba szkolna o 3-ach oknach, największa w całym domu.

Z Niemców, Katschke nie optował za Polską, rozparcelował swoje gospodarstwo i posprzedawał działki letnikom, po czym opuścił Polskę. Wyprowadzili się również z Dębków: Jan Grena, który nabył w Bolszewie większe gospodarstwo niż posiadane przedtem w Dębkach, i Jan Fleming, który kupił sobie gospodarstwo pod Żarnowcem. Z posiadłości Katschkego największą część, bo dom z kilku morgami ziemi nabył prof. Jurasz – junior⁴. Gospodarstwo Dettlaffki i jej rodziny nabyła tzw. spółka profesorska z profesorami Uniwersytetu Poznańskiego, z Sajdakiem i Moczarskim na czele, przy czym spółka zobowiązała się dać Dettlaffce jedną izbę w dożywocie i utrzymywać dla niej krowę. Po śmierci Dettlaffki dom i stodoła, z czasem stały się ruiną, bo spółka mało nie dbała. Powoli letnicy zaczęli zabudowywać Dębki, a za ich

⁴ Antoni Tomasz Jurasz (1882-1961), od 1915 r. kierownik szpitala św. Marii we Frankfurcie nad Menem i naczelnny lekarz kliniki chirurgicznej tego szpitala. W 1919 r. Niemcy nadali mu tytuł profesora, w 1920 r. z inicjatywy Adama Wrzoska został powołany na katedrę chirurgii Uniwersytetu Poznańskiego.

przykładem szło młodsze pokolenie kaszubskie. I tak, przed II wojną światową wybudowali, jak już wspomniałem, domki drewniane p. Iwaszkiewicz i p. Hinzowa, potem dr Marian Gumowski, obecnie prof. na Uniw. im. M. Kopernika w Toruniu, murowaną parterową willę, a państwo Otmianowscy z Poznania piętrowy murowany dom; także jednopiętrowe, murowane domy pobudowali dla siebie Józef Kur – dozorca wydm i Józef Dominik, przy czym znaczna część jego domu wynajmowana jest letnikom.

W roku 1935 rozpoczął się żywszy ruch budowlany w Dębках, głównie dzięki inicjatywie niezapomnianego, zacnego X. Jakuba Kuklińskiego i żony mojej. Ona to starała się o to, by powstała kaplica w Dębках, w której byłyby odprawiane msze św. w czasie lata, gdyż napływ do Dębków letników był duży, a jeszcze większy młodzieży harcerskiej i innej. Harcerze mieszkali w obszernych namiotach, każdy na 40 łózek. Namiotów takich było w Dębках 10, siedem z nich było własnością Fundacji Nauka i Praca im. Rektora Uniwersytetu Poznańskiego Heliodora Świąćckiego⁵, a trzy własnością mojej żony i moją.

Potrzeba kaplicy w Dębках była tym bardziej konieczną, gdyż najbliższy kościół, znajdujący się w Żarnowcu, jest odległy od Dębków o 5 kilometrów. Żona moja postanowiła urządzić kaplicę w naszym domu, jeżeli XX Zmartwychwstańcy z Poznania zgodzą się w niej odprawiać msze św. W tym celu porozumiewała się ze śp. X. Torbusem, który był proboszczem kościoła XX. Zmartwychwstańców w Poznaniu. X. Torbus projekt mej żony poparł i wnet została urządzona kaplica w naszym domu, nabytym od Jana Greny.

Na kaplicę została przeznaczona stodoła znajdująca się pod jednym dachem z częścią mieszkalną budynku. Sąsiadujący ze stodołą pokój był zakrytą, a inny pokój, z oddzielnym wejściem, mieszkaniem Księdza Zmartwychwstańca. X. Kukliński wystarał się u władzy duchownej o pozwolenie odprawiania Mszy św. w prowizorycznej kaplicy, której rektorami byli na przemian X. Kukliński i X. Woško, gdyż kaplica była otwarta przez 3 miesiące letnie, a X. Kukliński nie spędzał zwykle tylu miesięcy w Dębках. Prowizoryczna kaplica została zwinęta w 1935 r., w którym XX. Zmartwychwstańcy⁶, staraniem X. Kuklińskiego wybudowali własną kaplicę i dom wypoczynkowy. W tymże roku został przebudowany gruntownie nasz dom. Przed przebudowaniem posiadał on pod jednym dachem izby mieszkalne, stodołę i chlew dla krów i nierogacizny, a po przebudowie, na parterze – 9 pokoi i 2 kuchnie, a na piętrze zaś 5 pokoi mansardowych.

W roku 1935 dr Stanisław Kryzan, dyrektor Zakładu Psychiatrycznego w Kocborowie⁷, wybudował dom letniskowy w pobliżu kaplicy XX. Zmartwychwstańców,

⁵ Fundacja Nauka i Praca została powołana w 1923 r. przez Heliodora Świąćckiego(1854-1923), Rektora Uniwersytetu Poznańskiego, i z jego środków finansowych. Kuratorem został Cyryl Ratajski, a wicekuratorem Adam Wrzosek, który w ramach swych powinności m.in. organizował obozy harcerskie w Dębках.

⁶ Por. np.: Leszek Molendowski, *Księża zmartwychwstańcy w Dębках i w Krokowej*, [w:] „Zapiski Puckie”, nr 13/2014, ss. 144-159.

⁷ Szpital też został otwarty w 1895 r. w pobliżu Starogardu Gdańskiego. Był nowoczesny, umożliwiał terapię zajęciową. Stanisław Kryzan został zamordowany przez nazistów razem z pacjentami i pozostałym personelem szpitala.

Dworek w Dębkach – stan w 1999 r.

a Fundacja Nauka i Praca im. Rektora Heliodora Świącickiego, której byłem wówczas wicekuratorem, obszerny, piętrowy dom wakacyjny dla młodzieży. Posiadał on 50 łóżek z pościelą, 50 szaf na ubranie, stoły, ławy i kuchnię zaopatrzoną we wszystkie potrzebne rzeczy.

W domu naszym powstał związek etnograficznych zbiorów kaszubskich, a gdy coraz więcej przybywało okazów i duży pokój przeznaczony dla nich już nie wystarczał, został wybudowany, obok naszego domu – domek w stylu chaty kaszubskiej dla pomieszczenia dalszych okazów⁸.

Dębki coraz bardziej się rozwijały. Dzięki zabiegom jednego z letników została wybudowana szkoła wraz z mieszkaniem dla nauczyciela. Do jej wybudowania walnie się przyczynił kurator Fundacji Nauka i Praca – Cyryl Ratajski⁹ Prezydent Poznania, będący wówczas Ministrem Spraw Wewnętrznych. Udzielił on na ten cel pokaźnej kwoty z funduszu dyspozycyjnego na popieranie polszczyzny na kresach. Wreszcie w lecie 1939 roku przystąpiono do budowania brukowanej drogi z Odargowa do Dębków.

Od 1923 r. gościły w lecie w Dębkach obozy harcerskie. Jednego roku spędzili lato w Dębkach, w namiocie obok naszego domu, ociemniali chłopcy z Zakładu dla Ociemniałych Dzieci, założonego przez Matkę Czacką¹⁰ w Laskach pod Warszawą. Dębki, zawdzięczając [to] głównie zabiegom mej żony i jej opiece, stały się ulubionym miejscem obozów harcerskich na dwumorgowej parceli, nabytej od Augustyna Greny,

⁸ W czasie okupacji hitlerowskiej domek został zniszczony, a zbiory muzealne uległy rozproszeniu.

⁹ Cyryl Ratajski (1875-1942), polityk i prawnik, prezydent Poznania w latach 1922-1924, 1935-1934 i 1939.

¹⁰ Róża Czacka (1876-1961) założyła w 1911 r. Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, a w 1918 r. Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża. Prawnuczka Tadeusza Czackiego, założyciela słynnego Liceum Krzemienieckiego. Utraciła wzrok w 22 roku życia i od tamtego poświęciła się organizacji nowoczesnej opieki nad niewidomymi, w tym założonemu przez siebie ośrodkowi z Laskach pod Warszawą.

Dworek w Dębках – stan w 2013 r. (po przebudowie)

[z której] korzystali klerycy Zgromadzenia Chrystusowców niejednokrotnie, a raz Sodaliski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie¹¹.

Temu szybkiemu rozwojowi Dębków zdała cios II wojna światowa. Niemcy zdaje się, zamierzali zniszczyć Dębki jako lotnisko. Burzyli więc domy letników jeden po drugim. Nie pozostało prawie śladu po domach p. Iwaszkiewicza, p. Hinzowej, domku w stylu kaszubskim na zbiory muzealne, willi państwa Otmianowskich. Nie zdążyli zniszczyć doszczętnie domu państwa Niklewskich, domu XX. Zmartwychwstańców, willi państwa Gumowskich, z której pozostała tylko część murów, i naszego domu. W domu naszym nie zastaliśmy po wojnie drzwi, okien, futryn, podłóg, pieców i domeczku kaszubskiego. Niemcy przystąpili już do rozbioru dachu, ale koniec wojny przerwał im tę wandalską działalność.

Wskutek innych okoliczności nie pozostało śladu z domu Rungego. Dom prof. Jurasza, a dawniej Katschkego, także rozsypał się w gruzy, a dom, niegdyś Jana Kura, również ucierpiał w czasie wojny, a teraz z braku opieki chyli się do ruiny.

Z tego pogromu Dębki zaczęły się powoli podnosić. Dzięki inicjatywie i energii Ojca Grzybowskiego, wielkiego miłośnika Dębków, została odnowiona kaplica, a także odnowiony dom wakacyjny XX. Zmartwychwstańców. Za przykładem X. Ignacego

¹¹ Po śmierci Stanisława Trzebińskiego, Adam Wrzosek przejął osieroconą Katedrę Historii Medycyny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, nie rezygnując z kierowania analogiczną jednostką i Zakładem Antropologii Uniwersytetu Poznańskiego. Co roku uzyskiwał zezwolenie władz uniwersyteckich na okresowe wyjazdy do Wilna, celem realizacji zajęć dydaktycznych.

Grzybowskiego, obecnie przełożonego klasztoru XX. Zmartwychwstańców w Poznaniu, poszli państwo Niklewscy, którzy usunęli zniszczenia wojenne w swoim domu. W naszym domu zaledwie trzy pokoje zostały doprowadzone do użytku. Nie ma już w Dębkach Domu Wakacyjnego Fundacji Nauka i Praca, ponieważ był z drzewa, a tym samym w bardzo dobrym stanie, Niemcy rozebrali go i ponownie postawili w Wejherowie. Nie wróci on już na swoje miejsce, bo jak wszystkie fundacje, tak i Fundacja Nauka i Praca, rozwiązana została przez Rząd, a majątek jej przejął skarb państwa.

Daj Boże, aby Dębki wróciły rychło do swego przedwojennego, kwitnącego stanu!

Podpis A. Wrzosek

Poznań, 1 grudnia 1957 r.

Dopiski inną ręką:

Dr med. prof. Uniwersytetu Poznańskiego
Adam Wrzosek zmarł 26 lutego 1965 r.
przeżył lat 89

Żona – Maria Wrzosek z d. Dąbrowska
zm. 20.VI.1956